

Stina Bäckström

Hur hamnade Sanaz på festen?

*Hornsby och Stewards kritik av
Davidsons handlingsmetafysik*

De grundläggande utgångspunkterna i Donald Davidsons handlings-teori – att handlingar är händelser orsakade av mentala tillstånd, och att de relevanta orsakssambanden kan beskrivas i termer av strikta orsakslagar – har länge fungerat som ett slags standarduppfattning inom analytisk handlingfilosofi. Mycket arbete har lagts ned för att bemöta problem som uppstår inom detta ramverk utan att ge upp de grundläggande teserna. Men en växande skara filosofer menar att problemen kan lösas endast genom att ifrågasätta Davidsons utgångspunkter. I denna uppsats diskuterar jag hur två av dessa kritiker, Jennifer Hornsby och Helen Steward, ifrågasätter de orsaks- och händelsebegrepp som utgör två av stöttepelarna i Davidsons handlingsteori.

Först kommer jag ge en överblick över den plats Davidsons orsaks- och händelsebegrepp har i hans handlingsteori. Efter det kommer jag återge en kritik av dessa begrepp, som återfinns hos både Hornsby och Steward. Jag kommer också beskriva några element i Stewards ambitiösa projekt att skapa en handlingsteori utifrån en annan metafysik än den Davidson förutsätter. Jag avslutar med en fråga till Steward.

1. DAVIDSONS HANDLINGSMETAFYSIK

Hur ser Davidson på orsaker, och vilken roll spelar hans orsaksbegrepp i hans handlingsteori? Principen om Kausalitetens Nomologiska Karaktär är en av de centrala utgångspunkterna i Davidsons handlingsteori. Enligt denna princip är *orsak och verkan händelser som följer på varandra i ett strikt lagbundet mönster*.¹ Det är en av de tre principer som ger upphov till det trilemma som han formulerar i uppsatsen "Mental Events".² Att förstå detta trilemma och hur Davidson försöker upplösa det ger en

¹En utläggning av vad denna princip innebär för Davidson finns i uppsatsen "Causal Relations" (Davidson 2001a). Han leder principen tillbaka till Hume, och Humes begrepp om orsak och verkan som konstant konjunktion av händelser.

²Davidson 2001a, i svensk översättning i Davidson 2004.

grundläggande översikt över hur Davidson ser på handlingar, deras upphov och förklaringar.

Om den första principen bakom trilemmat är Principen om Kausalitetens Nomologiska Karaktär, så är den andra principen bakom detta trilemma att mentala händelser orsakar fysiska händelser (avsiktsförklaringar av handlingar anses av Davidson vara ett exempel på detta).³ Den tredje principen är att det inte finns några psykofysiska lagar.⁴ Hur utgör då dessa principer ett trilemma? Låt oss tänka på saken genom ett exempel. Sanaz har lust att dansa, och hon tror att det kan bli dans på festen hon är inbjuden till. Så hon går till festen. Om vi tar påståendet ”Sanaz gick till festen för att hon hade lust att dansa”, så anser Davidson att vi där beskriver ett orsakssamband mellan händelser, vilket exemplifierar den andra principen att mentala tillstånd orsakar fysiska händelser.⁵ Och där det finns orsakssamband finns det också en lag, enligt den första principen om orsakssambandens lagbundenhet. Men här tycks det ju inte finnas någon lag, eftersom det enligt Davidsons tredje princip inte finns några *psykofysiska* lagar. Det finns ingen lag som binder samman händelser av typen *känna lust att dansa*, och händelser av typen *gå på fest*. Hur kan då påståendet ”Sanaz gick på fest för att hon hade lust att dansa” beskriva ett orsakssamband?

Davidsons lösning är att hävda att det finns en lag, men inte en lag som innefattar mentala termer, utan en lag som beskriver *samma händelser* men med helt andra begrepp. Tricket är, enligt Davidson, att vi kan förstå en enskild avsiktsförklaring – exempelvis ”Sanaz gick till festen för att

³Denna principens betydelse och giltighet diskuterar Davidson minst av de tre principerna. Hornsby och Steward skulle ifrågasätta, av skäl som kommer bli tydliga så småningom, att denna princip är giltig så som Davidson förstår den.

⁴Davidson 2001a, s. 208–209, Davidson 2004, s. 154–155. Davidson diskuterar denna princip på många ställen, bland annat i flera av uppsatserna i *Inquiries into Truth and Interpretation* (Davidson 2001b). Ett viktigt led i dessa diskussioner är tanken att det ramverk inom vilket mentala begrepp får sin betydelse är styrt av *rationella principer* snarare än naturlagar. Kathrin Glüers systematiska översikt över Davidsons filosofi ger en utmärkt ingång till denna och Davidsons andra grundläggande teser (Glüer 2011).

⁵Jag förenklar här Davidsons syn på handlingars orsaker. Han menar att det är karakteristiskt för handlingar att de har en förklaring i agentens primära skäl (*primary reason*). Att ha ett primärt skäl är enligt Davidson att ha en proattityd till en handling av en viss typ och en trosföreställning att en partikulär handling faller under denna typ. Dessa attityder är inte enligt Davidson mentala *händelser*, utan snarare dispositioner. Men en förklaring av en handling i termer av personens skäl syftar ändå till en mental händelse som är handlingens orsak, nämligen händelsen att agenten formade eller kom att ha dessa attityder (Davidson 2001a, s. 12).

hon hade lust att dansa” – som att den hänvisar till händelser som här beskrivs med mentala termer, men som också kan beskrivas med helt andra begrepp. I synnerhet kan vi beskriva dem med de naturvetenskapliga begrepp som vi använder när vi formulerar naturlagar. När vi gör dessa ombeskrivningar, menar Davidson, så kommer ett lagbundet kausalsamband att visa sig, och då ser vi att de händelser som förut var beskrivna med mentala begrepp står i en orsak-verkan relation till varandra. Den relevanta lagen formuleras alltså i helt andra termer än de mentala begrepp som ingår i avsiktsförklaringen. För att ”Sanaz gick till festen för att hon hade lust att dansa” ska vara en orsaksförklaring krävs *inte* att det finns en lag som binder samman händelser av typen ”ett festbesök” med typen ”känna lust att dansa”. Vad som krävs är att de händelser som beskrivs i syftesförklaringen kan ges en helt annan beskrivning, och givet den helt nya beskrivningen så finns det en lag. Mentala händelser och handlingar är således identiska med orsaker och verkan som kan beskrivas i lagbundenheter. När vi ger en syftesförklaring gör vi, enligt Davidson, ett minimalt antagande, nämligen att det existerar en regelbundenhet – som kan beskrivas i en lag – under vilken dessa händelser faller (även om vi inte känner till denna lag).⁶

Denna lösning på trilemmat kallar Davidson för *anomal monism*. Anomal monism är, som termen antyder, en position som förenar två element: monism och anomal. *Monismen* står i primär kontrast till kroppsjäl *dualism*, och består i ett ontologiskt antagande; nämligen att mentala händelser (t.ex. tankar, känslor och avsikter) är identiska med fysiska händelser, och på grund av detta kan ges en beskrivning enligt vilken de är bundna av strikta kausala lagar. Detta är inte en identifikation av *typer* av mentala händelser med *typer* av händelser som förekommer i formuleringen av lagen (det som brukar kallas för *type-type identity*). Snarare är det en identitet på de enskilda händelsernas nivå: en enskild mental

⁶Jag återger här en standardtolkning av Davidsons position vad det gäller relationen mellan avsiktsförklaringar och orsaksrelationer. Fred Stoutland argumenterar i uppsatsen ”Intentionalists and Davidson on Rational Explanation” (Stoutland 1999) för en annan tolkning av Davidson. Enligt Stoutland menar Davidson inte att en vardaglig syftesförklaring innehåller ett antagande om att personens skäl är handlingens orsak och därmed kan beskrivas i fysiska termer. Det implicita antagandet är snarare, enligt Stoutlands Davidson, att det *finns* en händelse som är *associerad* med personens skäl och som är handlingens orsak. Stoutland anser att om vi förstår Davidson på detta sätt så blir skillnaden mellan hans och von Wrights position – som ofta framställts som motsatta poler – till en stor del terminologisk. Hur vi förstår Davidson på denna punkt har dock liten betydelse för diskussionen i denna uppsats eftersom Hornsby och Steward skulle finna samma skäl att ifrågasätta den Davidson som Stoutland framställer.

händelse är identisk med en fysisk händelse (så kallad *token identity*). Att denna monism är *anomal* innebär, som Davidson förklarar saken, att våra beskrivningar av människors handlande inte kan inordnas i eller reduceras till beskrivningar av strikta lagbundenheter mellan händelser. Våra beskrivningar av människors avsikter och handlingar begripliggör väsentligen människor i relation till rationella normer och ideal, inte som instanser av strikta naturlagar.⁷

En väsentlig del av Davidsons anomala monism är således att tankar, avsikter, likväl som handlingar är händelser (eller är intimt förknippade med händelser) som kan ges en beskrivning utan att använda mentala begrepp. En viktig fråga blir då hur Davidson ser på händelser. Han behöver ett händelsebegrepp som är sådant att han kan säga att *en och samma händelse* kan beskrivas i mentala termer och i fysiska termer. Det gör han genom att definiera händelser på det mest neutrala och abstrakta sätt som är möjligt. Händelser har, enligt Davidson, ingen natur annat än att de står i kausala samband med andra händelser. Identifikationskriteriet för händelser är, enligt Davidson, att om två händelser har samma orsak och samma verkan är de två händelserna identiska. Händelser är således en kategori given endast i termer av det nomologiska orsaksbegreppet, och det ska inte förutsätta något annat om naturen hos *olika typer* av händelser.⁸ (Nedan kommer jag att uttrycka detta som att Davidson förutsätter ett *odifferentierat* händelsebegrepp.⁹)

Den förståelse av vad en handling är som Davidson formar inom ramen för den anomala monismen är då (i förenklad form) följande. ”Sanaz gick till festen för att hon hade lust att dansa” beskriver ett orsakssamband mellan två händelser, en mental händelse (Sanaz kände lust att dansa), och en fysisk händelse – en kroppsrörelse (eller en serie kroppsrörelser) inklusive dess konsekvenser (Sanaz gick till festen). Den mentala händelsen orsakar kroppsrörelsen (som i sin tur ger upphov till vidare konsekvenser), men det är endast under helt andra beskrivningar av dessa händelser som vi kan se under vilken lag dessa händelser faller.¹⁰

⁷Davidson 2001a, s. 209–15, Davidson 2004, s. 156–70.

⁸Davidson 2001a, s. 179.

⁹I sin ”Reply to Quine on Events” säger Davidson att detta sätt att identifiera händelser är otillräckligt. Men det är tydligt att han söker efter ett kriterium som liknar det första på det sättet att det bör vara neutralt och inte förutsätta något om naturen hos sina underkategorier (2001a, s. 309–11).

¹⁰Se Davidson 2001a. Framför allt i uppsatserna ”Actions, Reasons and Causes” och ”Agency”.

2. HANDLINGAR, HÄNDELSER OCH DERAS ORSAKER

Davidsons anomala monism har kritiserats på en rad olika punkter. En vanlig kritik är att positionen kollapsar till en form av epifenomenalism: att avsikter, tankar och känslor som sådana inte gör någon skillnad överhuvudtaget, eftersom det är på en helt annan beskrivningsnivå – där vi identifierar helt andra egenskaper hos händelser än de mentala egenskaperna – som vi finner det som gör skillnad. Tankar, känslor och avsikter tycks bli epifenomen – inte *som sådana* relevanta för händelseförlopp.¹¹

Denna invändning är intressant – jag har alltid varit förbryllad över hur vi, enligt Davidson, kan få en genuin förståelse av orsakssamband i världen genom våra vardagliga avsiktsförklaringar. Människor och deras avsikter och förmåga att göra skillnad tycks irrelevanta, när det är i en beskrivning i helt andra begrepp (där termer som ”person” och ”avsikt” inte förekommer) vi får syn på hur saker *egentligen* hänger ihop. Men det är inte denna invändning jag vill diskutera här utan en variant på en annan vanlig kritik, kritiken att Davidson *utelämnar agenten*. Den variant av kritiken jag är intresserad av är Hornsbys och Stewards tanke att Davidson genom att förutsätta Principen om Kausalitetens Nomologiska Karaktär samt det händelsebegrepp som är dess korrelerat – att händelser är givna i termer av deras plats i orsakskedjor – inte lämnar något utrymme vare sig för *handlingar* eller för *djur och människor som handlar* (jag kommer hädanefter följa Hornsby och Steward och kalla djur och människor som handlar för ”agenter”). Tanken här är att Davidsons orsaks- och händelsebegrepp *utesluter* både att det finns agenter och att det finns handlingar.

Stewards och Hornsbys variant av kritiken att agenten utelämnas skiljer sig från hur exempelvis David Velleman (1992) artikulerar agentproblematiken. Velleman anser att Davidsons handlingsteori är otillräcklig, men han vill inte ge upp de centrala förutsättningarna bakom den. Han menar att ”Standardhistorien [dvs. Davidsons handlingsteori] kan inte anklagas endast för att den hänsyftar på mentala tillstånd och händelser som sker i agentens medvetande [*mind*]. Vilken förklaring som helst av mänskligt handlande kommer att tala i termer av sådana händelser, därför att händelser är de grundläggande elementen i förklaringar generellt”.¹² Hornsby och Steward är mer radikala i sina avsteg från Davidsons teori. Enligt dem är det lönlöst att försöka hitta ett utrymme för agenten och agenter handlingar inom ramen för Principen om Kausa-

¹¹Brian P. McLaughlins uppsats ”On Davidson’s Response to the Charge of Epiphenomenalism” (1993) är en bra ingång till debatten om epifenomenalism.

¹²Velleman 1992, s. 468. Detta och resten av citaten i denna uppsats är oversatta av mig.

litetens Nomologiska Karaktär. Vi behöver ett helt annat orsaksbegrepp för att rimliggöra vad en handling är.

Vi kan börja med Hornsby. I en nyligen publicerad artikel ställer Hornsby Davidsons syn på handlingar och handlingars orsaker mot det hon betraktar som Elizabeth Anscombes handlingsteori. Hon hävdar att det finns en radikal skillnad i deras syn på vad handlingar är och hur de är orsakade (och det råder inga tvivel om att Hornsby föredrar Anscombe). Hornsby skriver:

Davidson tillskrev Anscombe inspirationen till sin egen redogörelse för handling. Men Davidson antog att mänskligt agentskap finns i en värld där kausal verksamhet är begränsad till relationer mellan saker i kategorin händelser eller tillstånd; och detta garanterar att hans uppfattning om agentskapets och handlingens natur är ytterligt olik Anscombes. (Hornsby 2011, s. 105)

Vad är det då vi finner hos Anscombe som inte finns hos Davidson, enligt Hornsby? Anscombe, menar Hornsby, framställer våra vanliga beskrivningar av handlingar på ett sådant sätt att en annan typ av kausalitet än den nomologiska händelsebaserade varianten *tas för given*. Detta illustrerar Hornsby med en rad handlingsverb som Anscombe kallar för "kausativa" (*causative*) verb. Exempel på kausativa verb är "skrapa", "bära", "dra", "välta" och "tillverka". När vi tillämpar dessa verb för att beskriva en persons handling så förutsätter vi en typ av orsakssamband, men inte den typ som Davidson tänkte sig. Säg att vi påstår att "Josefin välter stenen". Här påstår vi att Josefin orsakar en förändring, nämligen en förändring av stenens läge. Och vi förutsätter att hon gjorde den genom att, just, *välta* den. Att välta något är enligt Hornsby's Anscombe en process som innefattar *en agents förändring av någonting annat*. Att förändring sker *och* varför, är så att säga inbegripet i själva processen; kausaliteten är som Hornsby uttrycker det, "innefattad i en händelse".¹³

Davidson skulle nu naturligtvis hålla med om att en handlingsbeskrivning förutsätter ett orsakssamband. Det var ju den första principen i hans trilemma. Men han menar att det inte är något annat än det händelsebaserade orsakssambandet som förutsätts. Han skriver: "Kausalitet är centralt för handlingsbegreppet, men det är vanlig kausalitet mellan händelser som är relevant."¹⁴ Så det är där motsättningen finns mellan Anscombe och Davidson, enligt Hornsby. Om vi lyssnar på Hornsby's Anscombe så kan vi inte reducera den form av kausalitet som handlingsbeskrivningen förutsätter, till den händelsebaserade kausaliteten. Vi måste förutsätta att *agenter* kan ge upphov till

¹³Hornsby 2011, s. 107. Originalets engelska lyder: "internal to an event".

¹⁴Davidson 2001a, s. 53.

förändring, och detta står i konflikt med tanken att den enda relevanta kausaliteten är den som artikuleras i strikt lagbundna sambanden mellan händelser.

Detta sista påstående är en av de centrala teserna i Stewards nyutkomna monografi *A Metaphysics for Freedom* (2012). Hur argumenterar då Steward för detta påstående? Jag rekonstruerar ett av resonemangen med ett ganska fritt förhållningssätt till Stewards framställning, eftersom argumentationen sträcker sig över många sidor i hennes bok. (Kapitel 8 är det mest relevanta stället att titta på.) Detta arguments slutsats är att en beskrivning av en händelse i termer som inte förutsätter agentkausalitet, vilket Davidsons teori tycks kräva, inte längre är en beskrivning av en handling. *Agentkausalitet* är i sin tur ett begrepp som Steward ägnar mycket tid åt att förklara, men vi kan nöja oss så länge med att säga att det innebär att agenter ger upphov till förändring genom att handla.

Ta Sanaz och den handling som hon utförde, nämligen att gå till festen. Enligt Stewards resonemang är det inte möjligt att korrekt beskriva just detta förlopp i termer som inte förutsätter en agent och agentens handling. Vi kan förstås beskriva förloppet som en händelse "Sanaz förflyttning av sig själv till fots hemifrån till festen mellan kl. 19.30 och 19.45". Men denna beskrivning *inbegriper* en handlingsbeskrivning: "Sanaz förflyttning av sig själv till fots." Handlingsbeskrivningen är det som erbjuder oss möjligheten ringa in den relevanta händelsen. Skulle beskrivningen inte inbegripa en handlingsbeskrivning, menar Steward, så skulle vi inte längre kunna ringa in den relevanta händelsen. Det vill säga: om vi väljer att beskriva detta förlopp som en händelse, så *inbegriper* antingen denna beskrivning en handling – och förutsätter således ett annat begrepp om kausalitet än det händelsebaserade – eller så gör den inte det, i vilket fall beskrivningen då inte längre fångar in den relevanta händelsen.

Vi kan notera, först, att för att beskrivningen "Sanaz förflyttade sig själv till festen" ska vara sann så krävs inte bara att Sanaz befann sig hemma kl. 19.30, och sedan på festen kl. 19.45, utan det krävs att Sanaz *förflyttade sig själv* till festen. "Förflytta sig" tycks vara ett exempel på det som Hornsby via Anscombe kallade ett kausativt verb, i likhet med "välta". Det är väsentligt för att *just detta* ska ha ägt rum att det var *Sanaz* som orsakade en förändring genom att förflytta sig till fots. Men om det stämmer, så blir beskrivningen av handlingen som en händelse en *abstraktion*, en abstraktion vars giltighet förutsätter Sanaz och Sanaz handling. Det är så att säga så att det inte finns någon händelse att beskriva om det inte fanns en handling som utfördes. Och handlingen kräver någon som handlar.

Kan vi inte då bryta ner det vi kanske först ville betrakta som en hel-

het, *handlingen*, till en serie mer grundläggande händelser? Davidson menade, som jag nämnde ovan, att det vi vanligen beskriver med ett handlings-verb inbegriper en kroppsrörelse inklusive dess vidare effekter. Kan då inte "Sanaz gick till festen" förstås som en sekvens av på varandra följande kroppsrörelser inklusive deras konsekvenser? En sådan serie händelser kan beskrivas så här: "Sanaz vänstra knäled böjde sig, vilket fick hennes fot att förflytta sig från A till B, sedan böjdes hennes högra knäled, och så vidare; och detta resulterade i att Sanaz rumsliga position ändrades till att sammanfalla med festlokalens."

Stewards reaktion på detta försök från Davidsons sida att försvara tanken att handlingar är händelser orsakade av andra händelser, skulle vara att denna beskrivning är helt förenlig med att det som hände *inte* var att en handling utfördes, och att den således skulle kunna ringa in en helt annan händelse än den vi är ute efter. Sanaz ben kan röra sig utan att *Sanaz rör dem*. (Hon skulle också påpeka att denna beskrivning av en serie händelser innehåller termerna "Sanaz" och "ben", vilkas giltighet som begrepp, anser hon, inte kan antas utan att förutsätta agenter och därmed agentkausalitet. Men att visa hur hon tänker här skulle innebära ett avsteg från det resonemang vi nu för.) Och om inte Sanaz har rört sina ben, så är det heller inte längre sant att *hon har gått till festen*. Beskrivningen "Sanaz ben rörde sig från A till B ..." stämmer lika bra (om inte bättre) som en beskrivning av hur Sanaz blev manipulerad av en dockspelare som fick Sanaz ben att röra sig genom att dra i trådar. Således har vi inte ringat in den *handling* som också är en händelse på detta sätt.

Vad skulle då Davidson säga om detta? Det omedelbara svaret skulle vara att Sanaz kroppsrörelse *måste vara orsakad av hennes mentala tillstånd* för att rörelsen skall vara en handling. Om det är dockspelaren som rör Sanaz ben, skulle Davidson hävda, så är kroppsrörelserna inte orsakade av Sanaz mentala tillstånd, vilket, skulle han säga, var förutsett i handlingsbeskrivningen. Så frågan blir då om vi kommer undan problemet genom att utöka beskrivningen på följande vis: "Sanaz lust att gå till festen orsakade hennes vänstra knäled att böja sig, vilket fick hennes fot att förflytta sig från A till B, etc." Detta tycks undanröja oron att vi beskriver något som lika gärna skulle kunna vara en dockspelares manipulation av Sanaz kropp. Men, och detta insåg Davidson själv, det är inte så enkelt. För Sanaz lust att gå till festen kan orsaka Sanaz ben att röra sig utan att Sanaz har handlat. Detta är det klassiska problemet för Davidsons teori, nämligen det som kallas "avvikande kausalkedjor" (*deviant causal chains*).

Davidson noterade själv att avvikande kausalkedjor var ett problem för tillräckligheten hos karakteriseringen av handlingar som händelser

orsakade av mentala tillstånd.¹⁵ Där beskriver han en klättrare som håller en annan person i ett rep. Klättraren känner lust att göra sig av med vikten och faran det innebär att hålla i den andra personen, och han vet att han kan göra sig av med faran och vikten genom att släppa taget. I förskräckelsen över denna hemska tanke tappar han taget om repet. Här har en kroppsrörelse orsakats av hans lust att släppa taget, men klättraren har inte därmed utfört *handlingen* att *släppa* taget om repet. Davidson skriver: ”Denna trosföreställning och vilja kan göra honom så nervös att det orsakar honom att tappa sitt grepp. Ändå kan det vara så att han aldrig *valde* att tappa sitt grepp, eller att han gjorde det avsiktligt.”¹⁶ Det Davidson ansåg att detta visade var att det inte räcker att en kroppsrörelse är orsakad av vissa mentala tillstånd, den måste vara orsakad ”på rätt sätt”. Själv ansåg han att det inte skulle gå att ge någon substantiell redogörelse för vad det innebär att en handling är orsakad på rätt sätt. ”För mig ter det sig oöverstigit”, skriver Davidson om problemet med avvikande kausalkedjor.¹⁷ Mycket bläck har sedan förbrukats på att försöka visa att det inte alls är oöverstigit. (Vellems teori är ett exempel på ett sådant försök.)

Enligt Steward är avvikande kausalkedjor ett symptom på hur det inte är möjligt att göra reda för handlingar inom ramen för tanken att handlingar är händelser orsakade av mentala tillstånd. Åtminstone så länge vi förutsätter Principen om Kausalitetens Nomologiska Karaktär, och den syn på händelseidentitetskriterier som är dess korrelat. För Steward vill inte förneka att vi kan tala om orsakssamband här, så väl som om händelser. Men Davidson förutsätter ett *odifferentierat* händelsebegrepp och ett odifferentierat orsaksbegrepp, medan Steward vill att vi ska anamma *differentierade* begrepp.

Vad innebär då detta? Det centrala problemet med avvikande kausalkedjor botas inte, enligt Steward, genom att skapa en teori om vad det innebär att en handling måste vara orsakad på ”det rätta sättet”. Snarare måste vi, enligt Steward, erkänna agentkausalitet, och vi måste se handlingar som agentens *göranden* inte som händelser beskrivna i termer av deras mentala orsaker. En korrekt beskrivning av ett förlopp som att Sanaz gick till festen förutsätter både ett begrepp om handling, där handlingen som en särskild form av händelse redan är förutsatt, och ett orsaksbegrepp, där agentkausalitet som en särskild form av orsakssamband är förutsatt. Ett differentierat begrepp är karaktäriserat av att i den abstrakta bestämningen (”händelse”, ”orsak”) är begreppets mer specifika underkategorier redan förutsatta. Om ett begrepp är differen-

¹⁵Davidson 2001a, s. 78–79.

¹⁶Davidson 2001a, s. 79.

¹⁷Ibid.

tierat, så är inte den abstrakta bestämningen den mest grundläggande, utan det är de mer specifika underkategorierna som ger abstraktionen dess innehåll.¹⁸ Steward säger,

För även om jag antar, för diskussionens skull, att handlingar *är* händelser, så är de händelser av ett väldigt speciellt slag. De är händelser som är orsakanden [*causings*] av kroppsrörelser och förändringar *av agenten*. Handlingskausalitet är därför just kausalitet genom orsakanden av agenter. [...] Idén om ett orsakande av en agent finns kvar i hjärtat av handlingsbegreppet. (Steward 2012, s. 205)

(Vi ska återkomma till varför Steward använder sig av den lite otympliga formuleringen ”kausalitet genom orsakanden av agenter”. Den operativa termen här är ”orsakanden”, vilken ska signalera att handlingar är orsakande processer.)

Även Hornsby skulle hålla med om att ett odifferentierat händelsebegrepp i samklang med principen om kausalitetens nomologiska karaktär inte kommer vara användbart för att förstå handlingar. Hornsby skriver: ”Enligt Anscombes uppfattning kan inte en generell princip för individuering av händelser av vilket slag som helst tjäna som individueringssprincip för handlingar.”¹⁹ Och att behandla handlingar i enlighet med sina egna individuationsprinciper är också, enligt Hornsby, att förutsätta att personer kan utföra ”kausalt arbete”. Hon säger: ”Poängen här är endast att det finns exempel där vi är bundna att tänka att i den mån en person har burit något, eller klämt något, eller knuffat till någonting, så är det särskilda kausala arbetet den personens arbete.”²⁰

Stewards sätt att använda termen ”agenkausalitet” – Hornsby använder inte termen, men hon delar tanken – skiljer sig från en vanlig föreställning om agentkausalitet. Begreppet agentkausalitet förknippas ofta med uppfattningen att agenter orsakar sina handlingar. Men att agenter skulle orsaka sina handlingar är, enligt dessa författare, en ohållbar uppfattning. Problemet blottas när vi ställer frågan *hur* agenter i så fall skulle orsaka sina handlingar. Svarar vi att de orsakar sina handlingar *genom att*

¹⁸ Anton Ford (2011) argumenterar för tanken att det finns olika sätt på vilket en generell bestämning kan förhålla sig till sina mer specifika underkategorier. Ett sådant sätt är vad han kallar för kategorisk generalitet (*categorical generality*). Kategorisk generalitet är sådan att den specifika bestämningen är mer fundamental än den generella. Ford hävdar att handlingar som art av den mer generella kategorin händelser är ett exempel på kategorisk generalitet. Fords uppsats skapar således ett ramverk för att uttrycka tanken att det händelsebegrepp vi måste förutsätta för att förstå handlingar är differentierat, även om han inte uttrycker saken i dessa termer.

¹⁹ Hornsby 2011, s. 117.

²⁰ Hornsby 2011, s. 109.

handla, så har vi ett cirkelresonemang eftersom det vi ville veta var just *hur* agenten orsakar sina handlingar. Men det tycks inte finnas något vetligt alternativ till cirkelresonemanget. Vi kan inte betrakta agenten som ett mystiskt första led i en orsakskedja där händelser följer på händelser, som om agenten hade en förmåga att *utan att göra något* knuffa igång en orsakskedja. För då ter sig tanken på agentkausalitet som ytterligt paradoxal, som en knuff som samtidigt inte är någon knuff.²¹

Detta är varför det är viktigt att använda formuleringen "kausalitet genom orsakanden av agenten" – som Steward gjorde i citatet ovan. En handling är en process som utförs av agenten. Vår förståelse av en sådan process, t.ex., välta, dra, och förflytta sig, är det mest grundläggande i vår förståelse av den relevanta typen av kausalitet. "Sanaz gick till festen" är alltså en formulering som bäst uttrycker den form av orsaksförhållande vi här har att göra med, enligt dessa författare.

Vi kan således inte, enligt Hornsby och Steward, förstå agentkausalitet genom att förstå begreppet "orsak" frånkopplat från vår förståelse av begreppet "handling", en förståelse som vi sedan försöker tillämpa för att uttrycka vad en handling är. För att undvika detta misstag vill de att handlingar och agentkausalitet (och således också det relevanta begreppet "orsak") ska *förstås tillsammans*. Hornsby skriver: "Det generiska begreppet om orsakande [*causing*] [...] är något vi snappar upp när vi samlar samman [de kausativa] verben: vi förstår det genom att känna igen den kausativa karaktär som förenar dem. Vi kan inte anta att vi kan förstå det genom att veta vad det innebär för en händelse att orsaka en annan händelse."²² Enligt min terminologi så menar Hornsby här att "orsak" är ett differentierat begrepp: de kausativa verben och de kausala processer de beskriver är mer grundläggande än ett abstrakt begrepp om orsak och verkan. Här framstår olikheten med Davidsons uppfattning tydligt: den kausalitet som handlingar exemplifierar kan enligt honom förstås endast i termer av de abstrakta orsaks- och händelsebegrepp som ges i termer av varandra och inte förutsätter något om naturen hos sina underkategorier. I skarp kontrast anser då Hornsby och Steward att det relevanta orsaksbegreppet endast framträder i det att vi förstår vad en handling är.

Nu, en omedelbar fråga till Hornsby och Steward är hur vi ska förstå detta att handlingar är orsakande processer. Är det inte något mystiskt, ett slags magiskt brott i den annars helt lagbundna materiella verkligheten? Hornsby, via Anscombe, menar tvärtom: detta slags kausalitet är – kontra Humes antagande att vi inte kan observera något annat än på varandra följande händelser – tydlig för blotta ögat. Hornsby skriver:

²¹Davidson själv kommer i sitt försök att analysera begreppet "agentskap" själv fram till denna paradox (2001a, s. 52).

²²Hornsby 2011, s. 107.

”Genom att se denna händelse [någon som bär en resväska], så ser du verksam kausalitet, och det är för att du ser henne arbeta – henne orsaka det ena och det andra.”²³

Poängen är inte heller att det nomologiska orsaksbegreppet inte har *något* tillämpningsområde eller giltighet. Snarare vill dessa författare (i synnerhet Steward) skapa utrymme för *fler än en form av kausalitet*. Steward skriver,

Kausalitet betraktas bäst som en kategori: ett stort och ontologiskt flexibelt paraplybegrepp under vilket vi tar in en vid mångfald av ontologiskt spridda relationer och relations samband, förenade endast av sina kopplingar till vårt intresse för förklaring, förutsägelse och kontroll av fenomen. [...] Kan inte den enkla sanningen vara att vi behöver oreducerbart skilda ontologiska kategorier för att göra rättvisa åt totaliteten av kausala fenomen? (Steward 2012, s. 210)

Nu kan man undra om inte Stewards och Hornsby's tanke om agentkausalitet ger upphov till något som Davidson skulle se som ett olyckligt avsteg från den monism han ansåg vara den enda rimliga metafysiska utgångspunkten. Svaret är nja. Steward och Hornsby är inte monister i den bemärkelsen att de anser vi kan göra reda för alla orsakssamband genom att endast förutsätta ett odifferentierat händelsebegrepp och Principen om Kausalitetens Nomologiska Karaktär. Vi behöver handlingar som en särskild form av händelse med sina egna individuationsprinciper, och fler former av kausalitet än den nomologiska händelsebaserade. Men det innebär inte att de därmed är *dualister*. Alternativet till Davidsons form av monism är inte att postulera en immateriell men kausalt verksam mental substans. Utgångspunkten för Steward är att hitta ett begrepp om agentkausalitet som inte kräver något sådant. Hon säger: ”Jag ska försöka berätta en historia om hur vi kan tänka om agentskapets kausala metafysik som är naturalistiskt acceptabel och inte innehåller något spöklikt, magiskt, dualistiskt eller på något annat vis metafysiskt problematiskt.”²⁴

Denna formulering skulle också passa som en beskrivning av Hornsby's utgångspunkt, en utgångspunkt hon har artikulerat i en tidigare samling uppsatser och benämnt som en *naiv naturalism*. (Se introduktionen till Hornsby 1997.) Substansdualism enligt den Descartes som läroböckerna presenterar är således inte det som Hornsby och Steward förespråkar. Alternativet är snarare att se att inom ramen för det naturliga och det

²³Hornsby 2011, s. 108. Tanken att vi kan se kausala processer med blotta ögat hämtar Hornsby från Anscombes uppsats ”Causality and Determination” (Anscombe 1981). Anscombe menar att detta gäller inte bara för agents handlande, utan även icke-animaliska processer.

²⁴Steward 2012, s. 229.

materiella ryms djur och människor som genom att handla ger upphov till förändring, en förändring som inte var på förhand given.

Nu är ”naturalism” ett av de mest hala och flertydiga begreppen i den samtida filosofin, och det skulle krävas en noggrann begreppsutredning för att få en mer fullödlig förståelse av vad Steward och Hornsby på respektive sätt lägger in i detta ord förutom ett förnekande av substansdualism. (Här skulle nog också skillnader mellan Hornsby och Steward uppenbara sig.)

En huvudtes i Stewards bok är emellertid att agentkausalitet genomryrar hela djurriket, människor är inte de enda handlande varelserna. Så för henne är ett adekvat handlingsbegrepp helt centralt för att förstå *animalitet*. På detta sätt försöker Steward omformulera frågan om agentkausalitetens berättigande. Om vi inte anser att agentkausalitet är ett berättigat begrepp, så förlorar vi mycket mer än vi kanske från början tänkte oss. Vi förlorar inte bara mänskligt handlande, vi tappar också vårt grepp om stora delar av av djurriket, enligt Steward. (Steward har också en intressant diskussion om gränserna för agentkausalitet.)

Så enligt Steward och Hornsby hamnade Sanaz på festen inte på grund av att hennes mentala tillstånd orsakade hennes ben att röra sig i riktning mot festen, utan för att hon utförde en serie handlingar i enlighet med sina syften; kanske *begrundade* hon sin lust att dansa, *utvärderade* sina möjligheter, *bestämde* sig, och *gick* till festen.

* * *

Jag har här utelämnat många aspekter av både Steward och Hornsby tankgångar. Jag har inte överhuvudtaget inte – annat än indirekt – kommit in på det som faktiskt är Stewards huvudtema för boken, nämligen frihet och determinism. Detta för att mitt huvudsyfte har varit att visa hur dessa författare utmanar en grundläggande tes i Davidsons handlingsteori. Som avslutning tänkte jag ställa en fråga som (framförallt) Stewards framställning ger upphov till. Hur ska skillnaderna mellan djurs och människors handlande förstås, mot bakgrund av antagandet att både djur och människor är agenter? Många har menat att människor är agenter i en väsentligen annorlunda mening än andra djur. Ibland uttrycks detta som tanken att människor är det djur som *bestämmer sina egna syften*, medan djurs syften är givna av deras natur. Om jag skulle tilllåta mig att spekulera skulle jag gissa att Steward, i förlängningen av det resonemang hon driver i denna bok, skulle kunna hävda att människor visserligen kan bestämma sina egna ändamål, men att detta faktum är givet av, just, människans natur.²⁵

²⁵Tack till Martin Gustafsson för synpunkter på en tidigare version av denna text.

LITTERATUR

- Anscombe, G. E. M. 1981. *The Collected Philosophical Papers of G.E.M. Anscombe, 2, Metaphysics and the Philosophy of Mind*. Oxford: Basil Blackwell.
- Davidson, Donald. 2001a. *Essays on Actions and Events*. 2 uppl. Oxford: Oxford University Press.
- Davidson, Donald. 2001b. *Inquiries into Truth and Interpretation*. 2 uppl. Oxford: Oxford University Press.
- Davidson, Donald. 2004. *Språk, tanke och handling*. Översättning av Jim Jakobson. Stockholm: Thales.
- Ford, Anton. 2011. "Action and Generality". I *Essays on Anscombe's Intention*, red. A. Ford, J. Hornsby och F. Stoutland, s. 76–104. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Glüer, Kathrin. 2011. *Donald Davidson: A Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Hornsby, Jennifer. 1997. *Simple Mindedness*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Hornsby, Jennifer. 2011. "Actions in Their Circumstances". I *Essays on Anscombe's Intention*, red. A. Ford, J. Hornsby och F. Stoutland, s. 105–127. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- McLaughlin, B. P. 1993. "On Davidson's Response to the Charge of Epiphenomenalism". I *Mental Causation*, red. J. Heil och A. Mele, Oxford: Clarendon Press.
- Steward, Helen. 2012. *A Metaphysics for Freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- Stoutland, Frederick. 1999. "Intentionalists and Davidson on Rational Explanation". I *Actions, Norms, Values: Discussions with Georg Henrik von Wright*, red. G. Meggle and A. Wojcik. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Velleman, J. D. 1992. "What Happens When Someone Acts?". *Mind* 101, nr 403, s. 461–81.